

ANVISNINGAR och LAGKRAV

2017-01-16 v./u.

Utbildningssektorn

Skolor

I detta dokument finns en genomgång av skolans viktigaste miljöpåverkan och vad som kan göras för att minimera negativ miljöpåverkan samt relevanta lagkrav för verksamheten. Vid förslag till förändringar eller uppdateringar av detta dokument ska miljösamordnaren kontaktas. Vid avvikelser från dessa anvisningar, miljöpolicy, miljömål eller när negativ miljöpåverkan uppstår som inte kan betraktas som normal påverkan skall alltid miljösamordnaren kontaktas.

1. Verksamheten

Skolans viktigaste miljöaspekt är hur personal och omgivning bidrar till att utveckla barnen och deras förståelse för miljöfrågorna. Varje barn växer upp och har under sin livstid enorma möjligheter att påverka miljön – både negativt och positivt. Huruvida det blir det ena eller andra beror i stor utsträckning på värderingar. En människas värderingar formas delvis under barn- och ungdomsåren och där har skolornas verksamhet en viktig roll.

2.a. Inköp och hantering av livsmedel

Ur miljösynpunkt är valet av livsmedel ett sätt för att minimera negativ miljöpåverkan. Vegetariskt är bäst, sedan kommer fisk och kyckling och i sista hand griskött och nötkött. Ur näringssynpunkt är det viktigt med varierad kost men ett större inslag av vegetariskt bör definitivt kunna införas då köttkonsumtionen är relativt hög på Åland precis som i resten av västvärlden.

Vidare är det viktigt att tänka på vid inköp av livsmedel att välja ekologiskt före konventionellt producerade livsmedel. På Åland skall ekologiska producenter vara anslutna till Ålands kontrollregister för ekologisk produktion (ÅKEJ). Producenter och förädlare ansöker på särskild blankett om att ingå i registret. Landskapsregeringen beslutar om producenten eller förädlaren kan upptas i registret efter en kontroll på företaget och efter utlåtande av Ålands kontrollnämnd för ekologisk produktion. Villkoren som ställs på odlaren är de som ställs i Europeiska unionens lagstiftning om ekologisk produktion. Regelverket innefattar både växtodling och djurproduktion. I och med att en odlare ansöker om att få ingå i kontrollregistret underställer sig också producenten landskapets årliga kontroll. En viktig princip som skall användas är att det totalekonomiskt mest fördelaktiga alternativet skall väljas. Det betyder att varornas miljöegenskaper och kvalitetskrav inte får kosta för mycket extra pengar. Hur mycket extra man ska betala för till exempel ett ekologiskt alternativ är en bedömning som måste göras från fall till fall, med budgetdisciplin och med den enskilda skolans totalekonomi i beaktande. Till sist är det viktigt att mängden livsmedel som köps in optimeras och motsvarar den mängd som går åt. För stora inköp innebär att varor blir gamla och måste slängas. Detta är den största typen av resursslöseri - livsmedel eller andra varor som produceras för att sedan slängas direkt.

2.b. Övriga inköp

Gällande inköp av förbrukningsvaror som städmaterial, diskmedel, tvättmedel, torkhandukar, papper, leksaker och så vidare skall de helst vara miljömärkta. Godkända miljömärken är Bra miljöval, Svanen, ISO14001, EU-blomman eller EU:s ecolabel, Krav och Luomu. Det finns även andra miljömärken och vid osäkerhet bör miljösamordnaren kontaktas för vägledning.

Offentlig upphandling står för ca 16 % av BNP i Europa och i Norden är den siffran ännu högre. Det betyder att de krav som ställs i offentliga upphandlingar och inköp verkligen kan påverka hur leverantörerna bedriver sitt miljöarbete. Miljömärkta produkter har oftast bättre

miljöprestanda än icke-miljömärkta produkter. Mindre mängder farliga ämnen används, mindre energi vid framställning, lägre utsläpp av miljö- och hälsoskadliga ämnen till luft och vatten och så vidare. Därför är det viktigt att Mariehamn också satsar hårt på att vara ett föredöme och ha med miljökrav i alla upphandlingar och inköp.

3. Kemikalier

Kemiska ämnen ingår i de flesta produkter vi använder. Kemikalierna är ofta en förutsättning för att produkterna ska fungera som de gör. Enligt kemikalielagen måste en verksamhetsutövare, då det rimligen är möjligt, välja den kemikalie eller metod som orsakar minst fara för hälsa och miljö. Väljer du mellan olika kemikalier med samma funktion bör du alltid välja det minst miljö- och hälsofarliga alternativet. Köper du miljömärkta produkter, och är noga med att inte överdosera tvättmedel och liknande, så gör du en stor insats för vår miljö.

Märkning av kemikalier

De kemikalier (ämnen eller preparat) som klassificeras som farliga för hälsa och miljö ska vara tydligt märkta med s.k. faropiktogram, vilket är farosymboler som redovisar risk- och skyddsinformation om produkten. Märkningen informerar också om skador som kan uppstå vid användning. Dagens faromärkning med de välkända orange farosymbolerna kommer successivt att bytas ut mot nya farosymboler. Fram till 1 juni 2015 gäller två märkningssystem parallellt. På sikt ska den nya märkningen med röd ram gälla i hela världen. Svenska Kemikalieinspektionen har tagit fram informationsplansch med de två märkningssystemen, [faropiktogram](#). Om produkten som används i verksamheten har en märkning som finns med på faropiktogrammen ska leverantören tillhandahålla säkerhetsdatablad (skyddsinformationsblad). Säkerhetsdatabladen ska vara aktuella och finnas lättillgängliga för personal som använder produkten och givetvis ska informationen finnas på svenska.

Förvaring och förteckning

Kemikalierna ska normalt hållas inlåsta och avskilda, framförallt från livsmedel. Produkterna ska vara tydligt märkta med skyddsanvisning, innehållsuppgift och doseringsanvisning. Förteckning över eventuella miljö- och hälsofarliga produkter ska finnas samt säkerhetsdatablad som förvaras intill produkten.

Barnsäkerhet

Farliga kemiska produkter ska alltid förvaras oåtkomligt för barn. Flaskor med farliga kemikalier, ska enligt lag ha en kork som man måste trycka ner innan den går att skruva av. Tänk på att dessa korkar inte är 100 % barnsäkra. Kravet är endast att korken ska vara konstruerad så att det tar längre tid för ett barn att få upp den. Tillräckligt lång tid för att en vuxen ska hinna ingripa innan det händer en olycka.

4. Energiförbrukning

En fastighets energiförbrukning är i viss mån beroende av vilka rutiner som finns inom verksamheten. Lampor bör släckas när de inte används, lågenergilampor bör installeras i alla armaturer, tvätt- och diskmaskiner bör endast köras när de är fulla och vattenkranar och duschar skall användas restriktivt och inte stå och spola. Andra elektriska apparater bör även slås av när de inte används. Fastigheters uppvärmning och ventilation är givetvis också en viktig faktor att beakta, detta sköts dock företrädesvis av fastighetsavdelningen.

5. Avfallshantering

För att minimera mängden avfall bör man i första hand minimera mängden avfall som uppkommer. Det betyder att man ska fundera över om man över huvudtaget behöver köpa in varan. I andra hand ska man återanvända sådant som redan producerats, alltså använda gamla saker eller varor på nytt. I tredje hand ska avfallet sorteras och återvinnas. En typ av återvinning är avfallsförbränning och energiåtervinningen som då uppnås. I sista hand ska avfallet deponeras.

För de fall när återvinning och sortering skall ske inom verksamheten skall fraktioner finnas för, biologiskt avfall, brännbart restavfall, glas, metall, tetrar, plastförpackningar, well/kartong och papper. På www.renhallningen.ax finns detaljerad information om vad som skall slängas i de olika kärlen. Farligt avfall som oljor, batterier, elektriska apparater, etc skall tas om hand enskilt.

Det är viktigt att inget hamnar i fel fraktion då det försvårar i återvinningsprocessen. Väl sorterat avfall bidrar det till att mindre jungfruligt material behöver tas i anspråk, att mindre energi krävs i produktionsprocesser och att det som ska energiåtervinnas kan ge så mycket energi som möjligt (fuktigt avfall ger t ex. mindre energi än torrt).

6. Transporter

De transporter som sker inom skolans verksamhetsområde bör i första hand ske till fots eller med cykel. I andra hand med buss eller genom samåkning.

LAGKRAV

Vid användning och hantering av kemikalier ska bestämmelserna i landskapslag (1990:32) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om kemikalier iakttas vilken implementerar den fastländska kemikalielagen FFS 599/2013, som föreskriver bl.a. att verksamhetsutövaren ska då det rimligen är möjligt, välja den kemikalie eller metod som orsakar minst fara i syfte att förebygga olägenheter av kemikalier samt att man inom verksamheten tillräckligt väl känner till kemikaliers inverkan på hälsa och miljö (§19). Likaså ska bestämmelserna i landskapsförordningen (2007:99) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om kemikalier och säkerhet vid hantering av farliga kemikalier och explosiva varor iakttas, vilken bl.a. implementerar FFS 414/2011 som ställer krav på barnskyddande förslutningar på emballage för farliga kemikalier samt FFS 1202/2001 som föreskriver att tillverkare, importör, distributör eller annan verksamhetsidkare, som svarar för överlåtelse av en kemikalie till marknaden eller för bruk, skall överlämna ett skyddsinformationsblad (säkerhetsdatablad). Skyddsinformationsbladet ska överlämnas till mottagaren av en kemikalie utan särskild avgift.

I mars 2012 beslutades en ändringsförordning EU 259/2012 till EU-detergentförordningen (EG) 648/2004, som innebär att fosfater och andra fosforföreningar begränsas i textiltvättmedel och maskindiskmedel för konsumentbruk i hela EU och syftet är att minska övergången av bland annat Östersjön. Ändringen innebär att: Från den 30 juni 2013 får textiltvättmedel för konsumentbruk som säljs på marknaden innehålla maximalt 0,5 g fosfor per tvätt och från den 1 januari 2017 får maskindiskmedel för konsumentbruk innehålla maximalt 0,3 g fosfor per disk.

Varje grundskola ska för varje läsår göra upp en arbetsplan. Krav om att arbetsplanen ska innehålla miljöundervisning finns i Läroplan för landskapet Åland 2013, som framtagen med stöd av grundskolelag (1995:18) för landskapet Åland.

Vid förebyggande av uppkomsten av avfall, vid begränsande av avfallets farliga och skadliga egenskaper samt vid hantering av avfall skall bestämmelserna i LL 1981:3 och LF 2011:74 om renhållning iakttas.

Den 1 januari 2017 trädde en ny hälsoskyddslagstiftning i kraft. Landskapslagen 2016:84 om tillämpning på Åland av hälsoskyddslagen är en s.k. blankettlag, d.v.s. rikets hälsoskyddslag tillämpas på Åland. Hälsoskyddslagen innehåller bestämmelser om anmälningspliktiga verksamheter, hanteringen av hushållsvatten, sanitära krav på bostäder, badanläggningar och andra vistelseutrymmen, tillsyn och laboratorieundersökningar. I den kompletterande förordningen 2016:88 beslöts att elva riksförordningar på hälsoskydd, inklusive två om badvatten, ska tillämpas på Åland.

Vid eventuell kemikaliehantering i samband med hantering av medier till kyl- och luftkonditioneringsanläggningar ska bestämmelserna i den s.k. ozonförordningen 2010:81 iakttas.

Landskapsregeringens beslut (2006:41) gällande vissa upphandlingar klargör tydligt att miljöhänsyn ska integreras i så stor utsträckning som möjligt i upphandlingsförfarandena.

